

MEDŽIOKLĖS INSTRUKTAŽAS

Apie Tomos Zarankaitės-Margienės disertaciją „Medžioklės fenomenas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XV–XVI a. (1572 m.): socioekonominis, sociopolitinis, mentalinis aspektai“ ir jos gynimą

Edvardas, Jorko kunigaikštis, penkioliktame amžiuje savo knygoje apie medžioklę, be kitų dalykų, akcentavo, kad medžiotojas neturėtų mesti savo *ieškojimo* (*quest*) miške netgi tada, kai neaptiko savo laimikio ir dienai jau įpusėjus, nes galbūt medžiojamas laimikis dar nespėjo pasislėpti savo buveinėje¹. Taip ir istorikas neturėtų nustoti *ieškoti* net kai sąlygos tam yra netinkamos, kaip ir geras medžiotojas, jis privalo akylai stebėti, pažinti aplinką ir tinkamai veikti.

Tad į neištyrinėtą mišką seniai įžengusi ir pabaigusi savo paieškas, 2018 m. rugsėjo 21 d. doktorantė Toma Zarankaitė-Margienė pristatė savo laimikį – parengtą disertaciją „Medžioklės fenomenas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XV–XVI a. (1572 m.): socioekonominis, sociopolitinis, mentalinis aspektai“ (vadovė prof. dr. Irena Valikonytė). Gynimo tarybą sudarė pirmininkas prof. dr. Rimvydas Petrauskas (Vilniaus universitetas), dr. Artūras Dubonis (Lietuvos istorijos institutas), doc. dr. Jolanta Karpavičienė (Vilniaus universitetas), doc. dr. Eugenijus Saviščevas (Vilniaus universitetas) ir doc. dr. Vacys Vaivada (Klaipėdos universitetas).

Pristatydama savo disertaciją T. Zarankaitė-Margienė pabrėžė, kad medžioklė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK) turėjo svarbią istorinę reikšmę, kuri apėmė įvairias

gyvenimo sritis (diplomatiją, pasirengimą karo žygiams ir kt.). Daugiau lietuviškos istoriografijos dėmesio nesulaukusi tema paliko tik siaurą takelį sengirėje, o norint prasibrauti pro visus tankumynus, prireikė net interdisciplininio tyrimo. Kitaip nei Lietuvoje, daugumoje Europos šalių, tarp jų ir kaimynėje Lenkijoje medžioklės tematika plačiai išnagrinėta, sunikiai prasibraunama giria išraižyta keliais ir netrūksta patyrusių vedlių. Tad tai buvo nemenka paspartis ir leido doktorantei pasinaudoti sukaupta patirtimi, remiantis komparatyvistika. Disertantė, pristačiusi darbo tikslą, objektą, uždavinius, galiausiai savo pristatymą užbaigė gautomis išvadomis, kurių buvo net 16. Išgiręs vieną iš išvadų (apie miškų saugojimą ir kirtimą valdovo medžioklės plotuose) Liudas Jovaiša (kuris sėdėjo šalia apžvalgininko) pašnibždomis pašmaikštavo, kad disertacija yra aktualesnė nei manė jos autorė.

Tarybos pirmininkas, laikydamasis gynimo ceremonialo, paklausė auditorijos, ar ši neturi klausimų. Auditorijai pasikuklinus, buvo pradėta mokslinė diskusija. Pirmasis žodį tarė A. Dubonis, pabrėždamas, kad disertantės darbas yra aktualus, nes šia tema nėra išsamų profesionalių istorikų darbų. Be kitų dalykų, oponentas taip pat pabrėžė paradoksą, kad disertantė, bandydama atskirti specialiai medžioklei skirtus dvarus nuo rezidencinių valdovo dvarų, juos priskyrė bendram LDK valdovo medžioklės ūkio vienetui, tad taip darbe visi valdovo dvarai galėjo būti medžioklės dvarai.

¹ *The Master of Game by Edward, Second Duke of York: The Oldest English Book on Hunting*, ed. A. Wm. and F. Baillie-Grohman, foreword by T. Roosevelt, London: Chatto & Windus, 1909, p. 155.

Todėl ši skirtis, matoma šaltiniuose, iki galo nebuvo atskleista. Kitoms darbo dalims oponentas pastabų neturėjo.

Paskui kalbėjo doc. dr. J. Karpavičienė. Jai tema pasirodė įdomi, bet kompleksinė ir sudėtinga. Pasak oponentės, Bonos Sforcos situacija rengiantis medžioklei būdavo kur kas geresnė nei doktorantės tyrimo pradžioje. Jai reikėjo pasibalnoti tinkamą „metodologinį žirgą“, pasirinkti, kokius „literatūros brūzgynus“ naršyti, kad sumedžiotų laimikį. J. Karpavičienei atrodė sveikintinas disertantės komparatyvistikos pasirinkimas, kuris leido medžioklės temą pristatyti platesniame užsienio diskurse, tačiau oponentė pasigedo naujesnių, ypač vokiškos istoriografijos, pozicijų bei žvilgsnio į Vokiečių ordino, vėliau Prūsijos valstybės, praktikas. Disertantės bandymas rekonstruoti medžioklės ceremonialą, J. Karpavičienės teigimu, ne iki galo pavyko, pritrūko pavyzdžių iš kitų šalių, todėl kai kurios išvados oponentės neįtikino. Tačiau visos pastabos buvo diskusinės, ir J. Karpavičienė paragino doktorantę šio plataus tiriamojo darbo pagrindu parengti monografiją, kuri neabejotinai sulauks visuomenės dėmesio.

Džiaugsmingai savo pastabas pristatė ir doc. dr. Eugenijus Saviščevas, teigdamas, kad tema yra labai plati, su tolimais horizontais, tad galimi nevienodi vertinimai. Atkreipdamas dėmesį, kad visų dalių neįmanoma nuosekliai užpildyti, nes istoriografijos nedaug, tad ir gaudytis šaltiniuose sunkiau, kontekstas taip pat neįprastas, todėl galėjo kelti disertantei įvairiausių sunkumų. Kartu oponentas pritarė dr. A. Dubonio pastabai dėl valdovo (medžioklės) dvarų, patardamas, kad labiau vertėtų gilintis į atskirus atvejus ir ieškoti tendencingumo (kuriame dvare būdamas valdovas dažniau medžioklės). Tad čia buvo svarbu panagrinėti valdovų itinerariumą, ypač Vytauto, Jogailos, Švitrigailos ir Žygimanto Kęstutaičio. E. Saviščevas taip pat pridėjo, kad nereikia paprastų dalykų aiškinti sudėtingais, kartais per daug sumokslintais žodžiais. Vis dėlto, pasak oponentės,

jo pastabos buvo diskusinės ir disertantės darbas atitiko keliamus reikalavimus.

Sutikdamas su kolegų pasakytomis pastabomis, doc. dr. Vacys Vaivada pabandė pakreipti diskusiją kita linkme – iškėlė klausimą, ar, pasižiūrėjus į bendrą kontekstą, galima konstatuoti, kad ši disertacija į istoriografiją įnešė kažką naujo ir ar tekstas atitinka iškelto reikalavimus? Oponentas pripažino, kad nerado nieko, kas prieštarautų iškeltiems klausimams, todėl siūlė disertaciją vertinti teigiamai ir disertantei suteikti daktaro laipsnį.

Tarybos pirmininkas prof. dr. R. Petrauskas pajuokavo, kad jam liko užbaigti šią gana greitai judančią mokslinę diskusiją. Jis atkreipė dėmesį, kad medžioklė kilmingųjų visuomenėje buvo vienas svarbiausių sociokultūrinių institutų, taip pat laisvalaikio leidimo būdas, politinio bendravimo forma bei ekonominė būtinybė. Profesorius taip pat pabrėžė, kad šio darbo struktūra gerai apgalvota ir preciziška, svarbios ir gautos išvados. Pasinaudodamas savo paskutine galimybe pakritikuoti, R. Petrauskas pastabas pradėjo nuo terminijos problemos – kad disertantei buvo būtina aiškiai diferencijuoti valdovo dvarą ir medžioklės dvarą, kaip akcentavo anksčiau kalbėję kolegos. Pirmininkas taip pat sakė, jog teiginys, kad valdovo medžioklės dvarų tinklas nusistovėjo XIV a. viduryje, šaltiniais nepagrįstas, ir retoriškai paklausė – ką mes ten išvis žinome? Tad nusistovėjimas galėjo įvykti ne anksčiau negu Vytauto laikais. Pritardamas dr. J. Karpavičienei, oponentas atkreipė dėmesį, kad svarbu pažiūrėti į Vokiečių ordino praktiką ir aplinką (sakalų medžioklės ir vietą; leidimus medžioti – *Jagdbriefe*). R. Petrauskas vietomis pasigedo kritiškumo, remiantis kai kuriomis istoriografinėmis pozicijomis, ypač senomis. Vis dėlto, kaip teigė tarybos pirmininkas, dauguma jo pasakytų pastabų nėra principinio pobūdžio, o disertantė, jo nuomone, visapusiškai atskleidė medžioklės reiškinį XV–XVI a. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir verta humanita-

rinių mokslų daktaro laipsnio, kaip tą patį minėjo visi anksčiau kalbėję kolegos.

Disertantė į iškeltus klausimus ir pastabas atsakė trumpai, taip atsirado galimybė toliau diskutuoti su oponentais. Į šią diskusiją įsitraukė ir kuklioji auditorija, radusi progą paklausinti doktorantės įvairių su medžiokle susijusių dalykų. Pasibaigus šiems klausimams, žodis buvo suteiktas darbo vadovei prof. dr. Irenai Valikonytei. Profesorė pabrėžė, kad disertantė pati turi gintis, be pagalbos, ir tik norėjo priminti, kad tokią temą profesorė siūlė studentams prieš dešimt metų. Tad tada

Toma apsisprendė ir nuveikė ilgą savarankišką darbą. Galiausiai profesorė visiems padėkojo. Prof. R. Petrauskas paskelbė gynimo pabaigą. Ilgai nelaukus, posėdžio tarybos nariams sugrįžus iš pasitarimo, buvo paskelbta, kad Tomai Zarankaitei-Margienei suteiktas humanitarinių mokslų daktaro laipsnis. Šis kelias valandas trukęs „instruktažas“ apie (jau) daktarės *paieškas* neištyrinėtame miške atnešė puikų laimikį, tačiau tai ne pabaiga ir neabejotina, kad vyksta pasiruošimai naujam medžioklės sezonui. Ir, kaip buvo prasitarta, galbūt apginta disertacija įgaus monografijos pavidalą.

Antanas Petrilionis